„LIETUVOS POLITINĖS MINTIES ANTOLOGIJOS“ I TOMO „LIETUVOS POLITINĖ MINTIS 1918–1940 M.“ RECENZIJĄ

TOMAS STATKEVIČIUS

Vytauto Didžiojo universitetas
Politikos ir diplomatijos fakulteto magistrantas
El. paštas: Tomas.Statkevicius@fc.vdu.lt

**DEMENTAVIČIUS, J.; GIRNIUS, K.; JANKAUSKAS, A.; JOKUBAITIS, A.;
RADŽVILAS, V. (SUD.). LIETUVOS POLITINĖS MINTIES ANTOLOGIJA.
I TOMAS: LIETUVOS POLITINĖ MINTIS 1918–1940 M.
VILNIUS: VILNIAUS UNIVERSITETO LEIDYKLA, 2012.**

Atkurtajai Lietuvos valstybei jau peržengus pirmosios respublikos gyvavimo metų slenkstį, galima pastebėti viešojoje erdvėje intensyvėjančias pastangas palyginti abi respublikas, įvertinti jų pasiekimus, pagrindinius veikėjus. Šiame kontekste plika akimi matyti didelis autentiškos politinės minties, ypač politinių vizijų, vakuumas dabartinėje Lietuvoje, ryškėjantis žvelgiant į tarpukario politinės minties įvairovę. Žinoma, ir politinės aplinkybės tarpukario Lietuvoje buvo gerokai audringesnės: valstybė buvo nauja, nenusistovėjusių sienų, tradicinės valstybinės santvarkos – diskredituotos, Lietuvos ir Europos visuomenėse vyravo krizės, laikinumo nuojauta, todėl ir politinių idėjų poreikis buvo didesnis. Dabartinei Lietuvos politinei minčiai paprastai

apsiribojant Vakaruose vyraujančių politinių idėjų kopijavimu, atidesnis žvilgsnis į savo politinės minties istoriją labai aktualus. Todėl Lietuvos politinės minties antologijų leidyba¹, beje, vykdoma pagal Lietuvos mokslo tarybos Nacionalinę lituanistikos plėtros programą, gali tapti ne vien rinktinių tekstų kolekcija, bet galbūt ir paspirtimi vystyti šiuolaikinei lietuviškajai politinei minčiai.

Tam tikro laikotarpio tekstų rinkinys gali būti skirtas išryškinti to laikotarpio mąstytojų įdirbį arba atskleisti paties laikotarpio problemas ir jų sprendimo idėjų chronologiją. Būtent pastarasis tikslas matyti Lietuvos politinės minties 1918–1940 m. antologijoje. Tekstai sugrupuoti į penkias pagrindines kategorijas: „asmuo ir politika“, „tauta ir nacionalizmas“, „valstybė ir jos santvarka“, „ideologijos ir jų kritika“; paskutinį skyrių „Politinės programos ir deklaracijos“ galima laikyti savotiška pirmųjų keturių skyrių sinteze, nes jame prieš tai (vykstant akademinei ar publicistinei diskusijai) aptartos idėjos jau tampa politinėmis deklaracijomis, kviečiančiomis imtis konkrečių veiksmų. Toks knygos formatas yra prasmingas, leidžia skaitytojui atsekti visą kelią nuo problemos aktualizavimo ir jos argumentavimo iki konkrečių pasiūlymų politinėse deklaracijose. Be to, nemažai knygoje spausdinamų tekstų jau buvo perspausdinti po nepriklausomybės atkūrimo įvairiuose leidiniuose, dažniausiai skirtuose tam tikro autoriaus palikimui surinkti, todėl toks *teminis-probleminis* antologijos formatas gerokai aktualesnis, juolab kad ir pačios problemos didesniu ar mažesniu mastu tebeegzistuoja ir šiandien.

Nors knyga vadinasi „Lietuvos politinės minties antologija“, žodžius „politinė mintis“ reikėtų suprasti plačiąja prasme. Knygoje galima rasti nemažai tekstų, kuriuose gilinamasi ir į socialinius, ekonominius, kultūrinius, netgi moralinius politinio spektro klausimus. Pavyzdžiui, Valentino Gustainio, Juozo Girniaus tekstai, Mykolo Romerio straipsnis „Reprezentacija ir mandatas“ ir keletas kitų tik iš dalies galėtų būti vadinami *politinės minties teksta*is, tačiau kartu reikia pripažinti, kad šie tekstai yra ir vieni geriausių šiame rinkinyje. Antologijoje apskritai nedaug straipsnių, kurie be išlygų galėtų būti priskirti politinės filosofijos sričiai. Netgi Lietuvos politinės minties klasikais laikomi S. Šalkauskis ir A. Maceina, kaip teigia vienas iš

knygos sudarytojų A. Jokubaitis savo ankstesniame straipsnyje, „plačiau domėdamiesi politinio gyvenimo klausimais, jie retai įžengdavo į politikos filosofijos sritį“². Knygoje galima aptikti net po kelis šių mąstytojų tekstus, tarp jų – ir prieštaringai vertinamą A. Maceinos straipsnį „Tauta ir valstybė“.

Vis dėlto toks platus antologijos sudarytojų požiūris į politinę mintį nepaliko vietos kai kurioms taip pat politinėmis laikytinoms temoms. Kaip vieną iš retų šios knygos trūkumų galima įvardyti tai, kad beveik visi tekstai skirti vidaus politikos dimensijai, o geopolitinės arba geokultūrinės naujos valstybės vizijos yra paliktos nuošalyje nepaisant to, kad diskusijų šiuo klausimu tarpukariu taip pat netrūko (J. Šliūpas, K. Pakštas ir kt.), o dabartinė Lietuva, kaip ir jos tarpukario pirmtakė, nepaliauja ieškovusi savo regioninės tapatybės.

Visuomenei gerai žinomos M. Romerio, S. Šalkauskio, A. Maceinos, K. Pakšto pavardės ir idėjos, dauguma jų raštų jau yra išleista, kai kurie vis dar leidžiami (jų tekstus galima aptikti ir šioje antologijoje). Vis dėlto vienu didžiausių šio rinkinio privalumų galima laikyti plačiai auditorijai mažiau matytų tarpukario autorių tekstų publikavimą. Su Lietuvos politine filosofija rečiau susiduriantį skaitytoją gali maloniai nustebinti jau minėto V. Gustainio straipsnis (nors jame reiškiamos mintys labai primena J. Ortegos y Gasseto „Masių sukilimą“), taip pat Pauliaus Slavėno, Stasio Ylos, Domo Cesevičiaus ir kt. tekstai. Dalis straipsnių yra spausdinami pirmą kartą po nepriklausomybės atkūrimo. Skaitytojui padeda ir trumpos tekstų autorių biogramos, supažindinančios su svarbiausiais tam tikro autoriaus gyvenimo faktais, publikuotais teksta, likimu po 1940 m.

Tarpukario Lietuvos politinei minčiai būdingos srovės ir kryptis atitinka to meto politinės minties vystymosi tendencijas Europoje. Tačiau ne visų krypčių būta vienodai įtakingų. Antologijoje plačiausiai pristatoma bene daugiausiai intelektualų tarpukariu išugdžiusi katalikiškoji srovė (S. Šalkauskis, K. Pakštas, P. Dielininkaitis, A. Maceina, J. Keliuotis, S. Yla), – šios srovės tekstai sudaro apie trečdalį viso rinkinio tekstų. Taip pat plačiai pristatoma ir politiškai įtakingiausios bei viešojoje erdvėje tarpukariu dažniausiai girdėtos srovės – tautininkų idėjos (A. Smetona, A. Voldemaras, I. Tamošaitis, D. Cesevičius,

J. Tomkus, V. Jakševičius-Alantas). Ne mažiau dėmesio antologijos sudarytojai skyrė jų pačių vadinamai liaudininkiškai demokratinei politinei minčiai³ (M. Romeris, P. Leonas, K. Grinius). Nedaug vietos palikta kairiajai politinei minčiai (S. Kairys), taip pat marksistinės (J. Galvydis) ir komunistinės politinės ideologijos apologetams (V. Kapsukas). Vienas trumpas ir tikrai ne pats originaliausias tekstas įdėtas tautinių mažumų politinei minčiai pristatyti (L. Garfunkelis). Taigi antologijoje vyrauja dešinėsios politinės minties atstovų tekstai, o kairioji politinė mintis pristatoma gana epizodiškai.

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvos politinės minties antologijos I tomas pradeda užpildyti didelę – būtent Lietuvos politinės minties rinktinių tekstų spragą. Iki šiol buvo vos keli nei apimtimi, nei užmoju antologijai neprilygstantys leidiniai, mėginę pateikti svarbiausius Pirmosios Lietuvos Respublikos tekstus. Tokie rinkiniai pasižymi patraukliu formatu, kuris platesnėje visuomenėje galėtų populiarinti Lietuvos mąstytojų mintis. Kita vertus, I tomo sudarytojai daug vietos skyrė ilgas tradicijas turinčiai, bet šiuo metu jau ne tokiai aktualiai katalikiškai Lietuvos politinei minčiai. Priminti šios srovės įdirbį, regis, buvo vienas iš antologijos sudarytojų tikslų⁴.

NUORODOS IR PASTABOS

- 1 Ketinama išleisti tris Lietuvos politinės minties tekstų (parašytų iki 1990 m.) tomus. Be tarpukario politinės minties antologijos, taip pat netrukus turėtų pasirodyti antologijos, skirtos išeivijos ir sovietinės Lietuvos politinei minčiai.
- 2 Jokubaitis, A. Stasys Šalkauskis ir Antanas Maceina kaip politikos filosofai // *Politologija*, 2001, 2 (22), p. 1.
- 3 Dementavičius, J.; Girnius, K. ir kt. *Lietuvos politinės minties antologija. I tomas: Lietuvos politinė mintis 1918–1940 m.* Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2012, p. 16.
- 4 Jokubaitis, Š. Tarpukario politinės minties antologijos sudarytojai: „Tarpukario lietuvių mąstytojai buvo modernūs ir sugebėjo išvengti negyvo akademiškumo“. Rasta: <http://www.15min.lt/naujiena/ziniosgyvai/interviu/tarpukario-politines-minties-antologijos-sudarytojai-tarpukario-lietuviu-mastytojai-buvo-modernus-ir-sugebejo-isevengti-negyvo-akademiskumo-599-281661>. Žiūrėta: 2013 01 15.